

Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Projeleri ve Etkileri

Bölgelerin gelişebilmesi için bölgesel kalkınma projeleri yapılmaktadır. Hazırlanan kalkınma projeleri ile bölgelerin zayıf ve güçlü yönleri tespit edilmektedir. Bazı bölgelerde projeler uygulanmaya başlamışken bazı bölgelerde de projelerin uygulanabilmesi için bilimsel altyapı hazırlanmakta ve gereken finansman sağlanmaya çalışılmaktadır. Ülkemizde ilk bölgesel planlama çalışmasına 1950’li yılların sonlarına doğru başlanmış, potansiyel büyüme alanı olan 16 bölge belirlenmiş ve bu bölgelerde uygun çalışmalar yapılmıştır.

Ülkemizin batı ve kuzeybatı kesimleri başta olmak üzere bazı bölgelerde hızlı bir gelişme görülürken bazı bölgelerde ise istenilen gelişme sağlanamamıştır. Bunun üzerine, bölgesel kalkınma projeleri yeniden gözden geçirilmiş ve aşağıda belirtilen altı büyük projenin uygulanması için gerekli çalışmalar başlatılmıştır.

Bu projeler;

Güneydoğu Anadolu Projesi(GAP),
Doğu Anadolu Projesi (DAP),
Konya Ovaları Projesi (KOP),
Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişim Projesi (DOKAP),
Zonguldak, Bartın, Karabük Projesi (ZBK) ve
Yeşilirmak Havza Gelişim Projeleridir. (YHG)

GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi)

Temel hedefi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi halkının gelir düzeyi ve hayat standardını yükselterek, bu bölge ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak, kırsal alandaki verimliliği ve istihdam imkanlarını artırarak, sosyal istikrar, ekonomik büyüme gibi milli kalkınma hedeflerine katkıda bulunmak olan GAP, çok sektörlü, entegre ve sürdürülebilir bir kalkınma anlayışı ile ele alınan bir bölgesel kalkınma projesidir.

Proje alanı Fırat ve Dicle havzaları ile Yukarı Mezopotamya ovalarında yer alan 9 ili kapsamaktadır. Bu iller; Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak'tır. 1970'lerde Fırat ve Dicle nehirleri üzerindeki sulama ve hidroelektrik amaçlı projeler olarak planlanan GAP, 1980'lerde çok sektörlü, sosyoekonomik bir bölgesel kalkınma programına dönüştürülmüştür. Kalkınma programı, sulama, hidroelektrik, enerji, tarım, kırsal ve kentsel altyapı, ormancılık, eğitim ve sağlık gibi sektörleri

kapsamaktadır. Su Kaynakları Programı 22 baraj, 19 hidroelektrik santrali ve 1.82 milyon hektar alanda sulama sistemleri yapımını öngörmektedir. Toplam maliyeti 32 milyar ABD doları olan Proje'nin, Enerji santrallerinin toplam kurulu gücü 7476 MW olup yılda 27 milyar kilovat saat enerji üretimi öngörülmektedir.

GAP kapsamındaki en büyük baraj Atatürk Barajı'dır.

Proje, gelecek kuşaklar için kendilerini geliştirebilecekleri bir ortam yaratılmasını amaçlayan sürdürülebilir insani kalkınma felsefesi üzerine kurulmuştur; Kalkınmada adalet,

katılımcılık, çevre korunması, istihdam, mekânsal planlama ve alt yapı geliştirilmesi GAP'ın temel stratejileridir. Güneydoğu Anadolu geniş düzlüklere sahiptir. Bölgede yaz sıcaklıkları da yüksektir. Bu özelliği ile önemli bir tarım alanıdır. Ancak yaz kuraklığı tarımsal üretimi olumsuz yönde etkilemektedir. GAP'la birlikte tarım alanları sulanmaya başlanmıştır. Pamuk, mısır ve mercimek gibi ürünlerin üretimi artmış, Güneydoğu Anadolu pamuk üretiminde Türkiye genelinde ilk sıraya geçmiştir.

GAP'ta planlanan 19 hidroelektrik santralinden 2014 yılı itibarıyla 13'ü tamamlanmıştır. Tamamlanan bu santrallerden sağlanan hidroelektrik üretimi 20,6 milyar kilovatsaattir. Bu üretim Türkiye hidroelektrik enerji üretiminin %49,3'üne denk gelmektedir.

GAP çalışmaları sayesinde bölgedeki karayollarının toplam uzunluğu ve kalitesi artmıştır. GAP bölgesi'ndeki karayolu ağı 2013 yılı sonunda 6.086 km olmuştur. Otoyol ağı 291 km'ye, bölünmüş yol ağı ise 2.172 km'ye ulaşmıştır. Batman ve Adıyaman'a yeni terminal binaları yapılmış, Şırnak Şerafettin Elçi Havaalanı 2013 yılında hizmete açılmıştır. Şanlıurfa'da yapılan uluslararası kargo havalimanı, bu alanda yapılmış Türkiye'deki en büyük havalimanıdır.

GAP bölgesinde 1.822.000 hektar alanın sulamaya açılması planlanmış, 2014 yılı sonu itibarıyla Fırat ve Dicle havzasında toplam 424.710 hektar alan sulamaya açılmıştır. Bu durum bölgede tarımsal üretimi önemli ölçüde artırmıştır. Bölgeden ihraç edilen ürünlerin yarısına yakınına tarıma dayalı sanayi ürünleri oluşturmaktadır. Örneğin Şanlıurfa pamuk üretiminde bir yere gelmiştir. Bölgede tarımın gelişmesi, aynı zamanda gelir düzeyinin de artmasını sağlamıştır. GAP, aynı zamanda sanayileşme alanında da önemli gelişmeler sağlamıştır. Tarımsal üretimdeki artışa bağlı olarak gıda ve tekstil sanayi hızla gelişme sürecine girmiştir. GAP bölgesindeki ihracatın payı ise 2002'de %1,9 iken bu pay 2014 yılında 9.2 milyar dolar tutarında ticaretle %5,9'a çıkmıştır.

Şanlıurfa pamuk ve mercimek üretim alanlarından biridir.

GAP'ın hedeflediği çalışmaların başlıcaları şunlardır:

- Gelişmiş bölgelerle GAP bölgesi arasındaki gelişmişlik farkını azaltmak,
- Bölge içinde sermaye birikimi sağlamak,
- Kişi başına düşen millî geliri artırmak,
- Sanayi ve hizmet sektörlerini geliştirmek,
- Bölge dışına gerçekleşen göçleri azaltmak,
- Çevreyi korumak ve iyileştirmek,
- Tarım ve hayvancılığı geliştirmek.

DAP (Doğu Anadolu Projesi)

DAP projesi, devlet planlama teşkilatının koordinasyonunda, bölgedeki 5 üniversite tarafından hazırlanmıştır. 16 ili kapsayan bir projedir. Projenin uygulandığı bölgenin gelişmişlik düzeyi ve büyüme hızı Türkiye ortalamasının altındadır. Projenin amacı bölgenin sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan kalkınmasını sağlamaktır. DAP bünyesinde yer alan illerde ekonomi, tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Dolayısıyla bölgenin kalkınabilmesi için tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi gerekmektedir. Bölgede hayvancılığı geliştirmeden ekonomiyi geliştirmek güçtür. Bunun için de meraların ıslahı, hayvan ırklarının ıslahı ve iç ticarete hayvancılığın öneminin artırılması projenin temel hedefleri arasında yer almaktadır.

Cografî alt bölgenin adı	Malatya-Elâzığ	Erzurum	Van
Kapsadığı iller	Bingöl Elâzığ Malatya Tunceli	Ardahan Ağrı Bayburt Erzincan Erzurum Gümüşhane Iğdır Kars Mus	Bitlis Hakkâri Van
İl sayısı	4	9	3

DAP ana planındaki illerin alt bölgelere göre dağılımı

Projeyle;

- Kişi başına geliri ve istihdamı artırmak,
- Bölge ile ülke ekonomisi arasındaki yapı farkını azaltmak,
- Bölge dışına göçü azaltmak ve uzun vadede durdurmak,
- Potansiyel gösteren alanlarda ekonomik yapıyı çeşitlendirmek,
- Bölge içi gelir farklılıklarını azaltmak,
- Bölge dışına göçü azaltmak,
- Eğitim ve sağlık hizmetleri ile kent alt yapısının kalitesi ve düzeyini yükseltmek,
- Kentsel ve kırsal alanlarda refah düzeyini ve yaşam kalitesini yükseltmek,
- Kadının statüsünü yükseltmek ve kalkınma sürecine uyumunu sağlamak,
- Çarpık kentleşmeyi önlemek,
- Çevreyi korumak, iyileştirmek ve kalkınmanın sürdürülebilirliğini sağlamak hedeflenmiştir.

Bu genel stratejiler çerçevesinde, DAP ana planında 7 öncelikli müdahale alanı belirlenmiştir.

Müdahale alanları;

1. İnsan kaynaklarının geliştirilmesi,
2. Örgütlenmenin yaygınlaştırılması,
3. Altyapı temini,
4. Mera ıslahı ve yönetimi,
5. Çevre kalitesinin iyileştirilmesi,
6. Yoksullukla mücadele ve
7. Finansmandır.

ZBKP (Zonguldak, Bartın, Karabük Bölgesel Gelişme Projesi)

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 1995 yılında başlanan projenin fizibilite çalışması 1997 yılında tamamlanmıştır. Proje, Zonguldak, Bartın ve Karabük illerini kapsamaktadır. Bölgede hâkim olan ekonomik etkinlik demir-çelik sanayi ile kömür işletmesidir.

Projenin amacı; özel sektöre yeni yatırım alanlarını açmak, uzun ve orta vadeli bölgesel gelişme planı hazırlamak ve bölgede yatırım alanları oluşturmaktır. Türkiye Taş Kömürü İşletmesinden çeşitli nedenlere bağlı olarak istenilen verim elde edilememektedir. Yıllık üretim 2.8 milyon ton olup işçi başına düşen üretim miktarı ise 118 tondur. Bu değer Avrupa ülkelerinin 1/8'i kadardır. Tesisin 1990 yılı zararı 299 milyon dolar, 1995 yılı zararı ise 526 milyondur. Kömür İşletmelerinin kapatılması durumunda; Sosyal ve Ekonomik Dengeler bozulacak, dış göç hızla artacak, taş kömürü ile çalışan

Ereğli Demir Çelik Fabrikası (Karabük)

Kömür madeni (Zonguldak)

firmalarda kriz meydana gelecektir. Bu proje ile çeşitli önlemler alınarak tesisin varlığını sürdürmesi planlanmaktadır.

ZBK bölgesel gelişme projesinde taş kömürü işletmesi için ileri sürülen öneriler şunlardır:

- Yılda 2,8 milyon ton olan üretim korunarak işletme küçültülmeli,
- Verimli damar ve paneller seçilmeli,
- Madencilik yönetimi standardize edilmeli,
- Yeni ve modern yöntemler kullanarak ekipman yenilemesine gidilmeli,
- Personelin hizmet içi eğitimi sağlanmalı.

Proje çerçevesinde KARDEMİR (Karabük Demir Çelik Fabrikası) için ileri sürülen öneriler ise şunlardır:

- İşletmede modernizasyon ve yenileme yatırımları tamamlanmalı,
- Filyos'ta yapılacak liman yatırımı ile ham maddenin taşınması ucuza mal edilmeli,
- Atıkların değerlendirilmesinin sağlanacağı yeni yatırımlar yapılmalı,
- Çevreye duyarlı teknolojiler seçilerek sürdürülebilir gelişme ve ekonomik fayda sağlanmalıdır.

Proje bittiğinde neler olacak

- Karabük Demir-çelik fabrikası modernize edilecektir.
- Filyos'ta liman yapılarak ham madde ucuza taşınacaktır.
- Atıkların değerlendirilmesi ile yeni yatırımlar yapılacaktır.
- Ulaştırma alt yapısı tamamlanacaktır.
- Ereğli ve diğer limanlar ile Karadeniz'e açılma imkânı sağlanacaktır.
- Bitkisel üretim ile yem üretimi teşvik edilecek ve meralar ıslah edilecektir.
- Tarla ürünlerinde çeşitlilik ve verim artışı sağlanacaktır.
- Süt üretimi ve besicilik desteklenecektir.
- Organize sanayi bölgeleri kurulacaktır.

DOKAP (Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Projesi)

Proje, sosyoekonomik açıdan az gelişmiş olan Doğu Karadeniz'i kapsamaktadır. DPT tarafından 1999-2000 yıllarında planlanmıştır. Proje Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon illerini kapsamaktadır. Bu bölgedeki başlıca ekonomik etkinlik tarım ve balıkçılıktır. Sanayi yeterince gelişmemiştir ve kişi başına düşen millî gelir düşüktür. Tarım, önemli bir ekonomik etkinlik olduğu hâlde tarım alanları dardır. Bölgede işsizliğin fazla olması göç olaylarının artmasına neden olmuştur. Ayrıca bölgenin kıyı kesiminde dağınık yerleşmenin yaygınlığı, arazinin çok engebeli olması ulaşım ve altyapı hizmetlerini güçleştirmektedir

Bu bölgenin başlıca sorunları;

- Yer şekillerinin elverişsiz ve ulaşım ağının gelişmemiş olması
- Dağınık yerleşmelere bağlı hizmet olanaklarının sağlanmasının zorluğu,
- İşsizlik ve buna bağlı olarak bölge dışına yapılan göçler
- Ekonominin sınırlı sayıda sektöre ve ürüne bağlı olması
- Kişi başına düşen millî gelirin az olması

Bölge doğal kaynak potansiyeli bakımından zengindir.

Bunların başlıcaları:

- Alternatif turizm olanakları fazladır (kış turizmi).

- Orman bakımından zengindir.
- Büyükbaş hayvancılığa elverişli gür çayır alanları fazladır.
- Nem ve yağış isteyen ürünlerin yetişme koşullarına sahiptir

Proje bittiğinde neler olacak

- Ekonomik yapı güçlenecek, gelir düzeyi yükselecek ve bölge içi gelir dağılımı iyileşecek,
- Bölgenin sosyal gelişmesi sağlanacak,
- Bölgenin doğal kaynakları ve çevre kapasitesini korunacak,
- Ulaşım ve iletişim hizmetlerini güçlenecek,
- Kıyı ve İç kesiminde ürün çeşitliliği artacak,
- Mevcut işletmeleri desteklenecek ve yeni ürün üreten işletmeler kurulacak,
- Turizm faaliyetlerini geliştirilecektir.

YHGP (Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi)

Yeşilirmak Nehri ve kollarının sularını topladığı havzayı içine almaktadır. Proje, havzada yer alan; Samsun, Amasya, Çorum, Tokat ve Yozgat illerini kapsamaktadır. Bu projeye havzada akım düzensizliğinden kaynaklanan taşkın, erozyon, su ve çevre kirliliği sorunlarının çözülmesi planlanmaktadır. Havzanın çevre dengesini bozmayacak, en uygun ve ekonomik arazi kullanımı planlaması, doğal kaynakların kontrolü ve bu kaynakların etkin bir şekilde kullanılması, meraların ıslahı, düzenli şehirleşme ve sanayileşmenin sağlanması, orman alanlarının belirlenmesi ve izlenmesi projenin amaçlarıdır.

Yeşilirmak Nehri'nin akış rejiminin düzensiz olması bölgede tarımsal sulama açısından önemli bir sorundur.

Proje bittiğinde neler olacak

- Ulaşım, iletişim ve enerji altyapısı güçlenecek.
- Planlı kentsel gelişme sağlanacak.
- Kırsal kesime yönelik sağlık ve sosyal hizmetler artırılacak.
- Tarım ve sanayinin uyumu sağlanacak.
- Bölgede turizm olanakları geliştirilecek.
- Bağcılık, meyvecilik, arıcılık ve organik tarım ve hayvancılık geliştirilecek.
- İnşaat ve ulaştırma hizmetleri geliştirilecektir.

KOP (Konya Ovaları Projesi)

Bu proje, 10'u Konya'da, 2'si Karaman'da olmak üzere 12 projeden oluşmaktadır. Bu projeler tarım alanlarının sulanması, içme suyu elde etme ve enerji üretimini hedeflemektedir. KOP'un en büyük projesi Konya - Çumra'dır. Yukarı Göksu Havzası'nda yapılacak 3 baraj ve Mavi Tünel adı verilen su kanalıyla Konya kapalı havzasının suya kavuşması hedeflenmiştir. Bu proje sayesinde ayrıca Konya şehrinin içme, kullanma ve endüstri alanındaki su ihtiyacı da giderilecektir. Bu barajlar üzerinde kurulacak olan hidroelektrik santraller sayesinde elektrik enerjisi üretilecektir. 2012'de sulanan alan miktarı 923.569 hektarı bulmuştur.

**COĞRAFYA
HOCASI**